

הצדקות למדינת לאום והצדקות למדינת לאום יהודית

אין לי ארץ אחרת

מילים: אהוד מנור

אין לי ארץ אחרת

גם אם אדמתי בוערת

רק מילה בעברית חודרת

אל עורקי אל נשמתי

בגוף כואב

בלב רעב

כאן הוא ביתי.

© כל הזכויות שמורות למחברים

ולאקו"ם

למדנו שישראל מוגדרת כמדינת לאום יהודית. ראינו כי זהותה זו נקבעה על ידי מקימי המדינה במגילת העצמאות וזכתה להכרה על ידי מדינות העולם בהחלטת עצרת האומות המאוחדות, על פי כללי המשפט הבינלאומי. כל זאת, לצד מחויבותה של ישראל לערכים ולעקרונות דמוקרטיים ולזכויות מיעוטים, הן בהחלטת עצרת האו"ם והן במגילת העצמאות.

הגדרתה של ישראל כמדינת לאום היא אפוא עובדה. עוד ראינו כי מדינות דמוקרטיות רבות מגדירות עצמן כמדינות לאום במובן האתני-תרבותי ובכלל זה הרוב המכריע של מדינות אירופה. אך נשאלת השאלה האם הגדרתה של מדינה כמדינת לאום היא תופעה צודקת מנקודת מבט מוסרית? כלומר, האם הגדרה זו איננה פוגעת בזכויות הפרט ובאופי הדמוקרטי של המדינה?

בפרק זה נתמודד עם השאלות:

- **מדוע יש צורך לדון בהצדקות לקיומה של מדינת הלאום?**
- **מהן ההצדקות למדינת לאום בכלל ולמדינת לאום יהודית בפרט?**
- **מהן ההצדקות הליברליות והדמוקרטיות?**
- **מהן ההצדקות הדתיות והקיומיות?**

רקע היסטורי

ראינו שמגילת העצמאות קובעת כי "זו היא זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית". זכות טבעית היא זכות הנתפסת כערך מובן מאליו שאינו דורש הצדקה נוספת, בדומה לזכותו של האדם לחיים.

הרקע להכרזה זו בדבר "זכות טבעית" למדינת לאום יהודית הוא ההכרה ב"זכות ההגדרה העצמית" של כל העמים, במסגרת ה"סדר העולמי החדש"

שהוכרז לאחר מלחמת העולם הראשונה. בתקופה שקדמה למלחמת העולם הראשונה היו בעולם אימפריות ששלטו על שטחים רחבים ועל קבוצות לאומיות רבות. בעקבות התעוררות הלאומיות במאה התשע עשרה הלכה והתפתחה התפיסה לפיה כדי להבטיח חופש יש לאפשר קיומן של מדינות לאום עצמאיות, שאינן כפופות לשלטון אימפריות זרות. האידיאולוגיה הלאומית והאידיאולוגיה הדמוקרטית נתפסו במאה התשע עשרה כאחיות, ותומכיהן ניצבו יחדיו במאבקים כנגד המשטרים הישנים. אל מול האלטרנטיבה של שיעבוד עמים לעמים אחרים, לא היה צורך לנמק את הזכות להגדרה עצמית לאומית וזו נתפסה כ"זכות טבעית".

אלא שמלחמת העולם השנייה טרפה את הקלפים ביחס לאידיאל המוסרי של מדינת לאום אתנית-תרבותית. הצורך הגדול ביותר שקם לאנושות בעידן המודרני היה אדולף היטלר אשר ביצע את פשעיו על בסיס אידיאולוגיה ששמה במרכזה את הלאומיות הגרמנית. זעזוע היסטורי זה חייב לבחון מחדש את צדקתה של האידיאולוגיה הלאומית ובעיקר לשים לה גבולות. אמנם, הגרסה האיזוניה של הלאומיות הגרמנית בשנות השלושים והארבעים של המאה העשרים אינה מלמדת על כלל האידיאולוגיות הלאומיות כשם שגרסתו האיזוניה והקיצונית של סוציאליזם אנטי לאומי בשלטון סטאלין בבריה"מ אינה פוסלת בהכרח גישות סוציאליסטיות. אך נדרש לבחון מחדש את צדקתה המוסרית של הזכות להגדרה עצמית לאומית, שנתפסה כ"זכות טבעית".

לפיכך, לאחר מלחמת העולם השנייה נשמעו קולות בעד רעיון מדינת הלאום המדינתית שאינה מבחינה כלל בין הקבוצות הלאומיות השונות בקרב אזרחי המדינה, ונטען אז כי זהו מודל עדיף מבחינה מוסרית על פני רעיון מדינת הלאום. הצדקת מדינת הלאום האתנית-תרבותית ניצבת אפוא בפני אתגר חדש. לא מספיק להראות שמדינת לאום היא מודל מוסרי יותר מאשר אימפריות טוטליטריות, אלא יש להוכיח שמדינת הלאום צודקת יותר גם מול אלטרנטיבה של מדינת לאום מדינתית השומרת על זכויות כל אזרחיה.

"מגילת העצמאות" אמנם נכתבה לאחר מלחמת העולם השנייה והיא כוללת הצדקות למדינת לאום יהודית. עם זאת, הצדקות אלה אינן נותנות תמיד מענה מספק לשיח הבין-לאומי שהתפתח בשלהי המאה העשרים ובתחילת המאה העשרים ואחת, אשר יש בו דוברים רבים המבקרים את רעיון מדינת הלאום בכלל, ואת רעיון מדינת הלאום היהודית אף ביתר שאת. לכן עלינו לדון בהצדקות למדינת לאום, ולמדינת לאום יהודית, בשיח המוסרי העכשווי.

שאלת חשיבה :

מה בין לאומיות
ללאומנות?

להלן הצדקות דמוקרטיות וליברליות לקיומה של מדינת לאום בכלל, ולמדינת לאום יהודית בפרט. לאחר הצדקות אלה יצינו גם הצדקות מטעמים של דת ושל גישה קולקטיבית.

מהן ההצדקות הליברליות למדינת לאום ומדוע הן חשובות?

הצדקה ליברלית היא הצדקה המבוססת על השקפה שהערך הבלעדי בה הוא המחויבות לפעול לטובתו של כל אדם ולאפשר לו לממש את אישיותו בחופשיות.

במבט ראשון, תפיסה ליברלית צריכה להתנגד למדינת לאום. זאת, כיוון שליברליזם משמעו מחויבות המדינה לטובתו של היחיד ולכאורה איננו מצפים ממדינה ליברלית להתמקד בקבוצה לאומית אתנית-תרבותית. יתרה מכך, יש חשש שעיסוקה של מדינה בקידום קבוצה אתנית-תרבותית אחת עלול לפגוע בזכויות פרט של חברי קבוצות מיעוט בקרב האזרחים.

לכן, הצדקת מדינת לאום על פי השקפת עולם ליברלית מחייבת הצגת נימוקים שיוכיחו כי מדינת לאום יכולה להתקיים בלי לפגוע בזכויות אדם וכי מדינת הלאום דווקא מקדמת שמירה על זכויות אדם.

הצדקת מדינת לאום דווקא על פי השקפה ליברלית היא חשובה, מכיוון שמחשבה ליברלית העוסקת במחויבות השוויונית לזכויותיו של כל אדם יכולה להיות מכנה משותף בין בני אדם בתנאים של חוסר הסכמה על אמונות ודעות.

ההכרה העקרונית בזכויות הפרט היא מכנה משותף שגם צדדים החלוקים זה על זה באמונותיהם יכולים להסכים עליו כנקודת מוצא לדיון ערכי. הדרך הליברלית מהווה אם כן מתכון להסכמה בין בני אדם, על כן, הצדקות ליברליות לישראל כמדינת לאום, רלוונטיות לא רק למי שמאמין בדת היהודית או בייעוד ההיסטורי של העם היהודי. הצדקות ליברליות יוצאות מנקודת מוצא שיכולה להיות מקובלת על אזרחיה השונים של המדינה: יהודים חילוניים ודתיים וערביי ישראל ועל אזרחיהן של מדינות אחרות בעולם.

פסטיבל הקהל מתקיים ברציפות בחול מועד סוכות משנת 1997. 'הקהל' מחדש את המסורת היהודית העתיקה, לפיה בשנת השמיטה העם היה מתכנס ולומד ומפרש את התורה ברוח הזמן. לאירוע חוברים, קבוצות ויחידים, חילונים, דתיים, צעירים ומבוגרים לחוויה של לימוד, דיון ויצירה משותפת בנושאי התרבות

מהי ההצדקה למדינת לאום על פי הזכות לתרבות?

משמעותה של הזכות לתרבות היא זכותם של בני האדם כפרטים לחיות במסגרת תרבותית שהם בוחרים בה. כדי להגן על הזכות הקבוצתית לתרבות, יש צורך לתת מקום שבו בני אותה תרבות יוכלו לגדל דורות רבים בסביבה המשקפת את תרבותם. השפה, ימי המנוחה, טקסי מעגל החיים מלידה ועד פטירה, הסמלים, הנרטיב ההיסטורי, מערכת החינוך הציבורית ואופייה של רשות הרבים, כולם יבטאו את התרבות הנבחרת.

גם הערכים המנחים את רשויות השלטון במדינה והסמלים המדינתיים, הם עצמם משקפים תוכן תרבותי. לא הרי פסיקה שיפוטית שתינתן במקרה נתון בתרבות אחת כהרי הפסיקה שתינתן באותו מקרה בתרבות אחרת. מדינת הלאום מהווה אם כן זירה חשובה למימושם והגשמתם של ערכים תרבותיים מדינתיים.

לא פחות חשובה מכך היא נוכחות מספרית דומיננטית של בני התרבות המוגנת באותה סביבה, באופן שיבטיח את המשך קיומה הדומיננטי של תרבות הרוב גם למשך הדורות הבאים. לכן ייעשה גם מאמץ לשמירת רוב עתידי ברור של חברי תרבות הרוב הנוכחית, במסגרת מדינת לאום. רק במדינה ריבונית יש שליטה אפקטיבית על הגירה באופן המאפשר שמירת רוב ברור של בני התרבות המוגנת, ומשום כך רק מדינת לאום יכולה להוות בית לפזורה הלאומית ולתמוך בה באופן אקטיבי.

יחד עם זאת, מכיוון שמדובר בהשקפה ליברלית, חלה על פי גישת הזכות לתרבות גם חובה לשמור בקפדנות על זכויותיהם של מיעוטים שאינם משתייכים לתרבות הרוב. בני מיעוטים אלה זכאים לכל זכויות הפרט שלהם ואף לזכותם הקבוצתית לתרבות באזורי מחייתם, אך מחויבות זו איננה מונעת מתרבות הרוב להיות התרבות הדומיננטית, ואיננה מונעת מקבוצת הרוב את הזכות להשפיע על המרחב הציבורי הכללי. כיוון שכך, למיעוטים זכות לתרבות במרחב של קהילתיהם אך אין להם זכות לתרבות במובן של עיצוב זהות המדינה בכללה.

על פי הוגי הזכות לתרבות המצדדים בנוהג המקובל בעולם לקיים מדינות לאום, קיומה של מדינת לאום יהודית הוא צודק מכיוון שהיא הכלי למימוש הזכות לתרבות של בני העם היהודי. רק במדינת לאום יהודית המרחב הציבורי יבטא את התרבות היהודית: השפה הדומיננטית תוכל להיות עברית, וכן גם: רק במדינה יהודית ימי השבתון והחגים יוכלו לשקף את המורשת

תיאטרון הבימה,
התיאטרון הלאומי
המחודש, 2011
ויקיפדיה העברית הועלה
על ידי Ilan Costica

היהודית, רק במדינה יהודית דגל המדינה ידמה לטלית, סמל המדינה יהיה מנורת המקדש והמנון המדינה יעסוק בגלות העם היהודי ובתקומתו. מדינה ריבונית יהודית היא גם הדרך היחידה להבטיח רוב יהודי לאורך דורות, וזה יצמצם את תופעת ההתבוללות ויבטיח בית תרבותי לכל בני העם היהודי בארץ ובתפוצות.

מהי הצדקה מדינת הלאום ככלי להשגת סולידריות*

אזרחיות?

הצדקה ליברלית אחרת למדינת לאום מבוססת על סולידריות בין כלל האזרחים ובינם לבין המדינה. סולידריות זו תורמת להגנה על זכויות אזרחיות ופוליטיות, על זכויות בענייני רווחה ועל הזכות לביטחון אישי. הטיעון בעניין זה מבוסס על שתי הנחות. ההנחה הראשונה היא שכדי להבטיח מידה מספקת של הגנה על זכויות אדם נחוצה סולידריות חזקה בין כלל האזרחים ובינם לבין המדינה. רק כך יכבדו האזרחים זה את זכויותיו של זה, יסכימו לוותר על משאבים כלכליים לטובת חבריהם הנזקקים ויטלו על עצמם את הסיכונים הכרוכים בהגנה על המדינה וגבולותיה. ההנחה השנייה היא שבקרב חברי קבוצה לאומית אתנית-תרבותית קיימת רמת סולידריות גבוהה במיוחד. לאור שתי הנחות אלו, מדינת לאום יכולה לנצל את הסולידריות הטבעית בתוך הקבוצה הלאומית כדי לשמור על זכויות האדם בתוכה. כך במקרה של מדינת ישראל, הסולידריות הטבעית בין יהודים יכולה להיות מנוצלת במדינת לאום יהודית להגברת חקיקת רווחה לטובת השכבות החלשות ולנכונות אזרחים להסתכן כדי להגן על בטחון אזרחי המדינה האחרים. יש להדגיש כי אם מדובר במדינה ליברלית השומרת על זכויות כלל האזרחים בתוכה, הסולידריות הלאומית תורמת לא רק לקבוצת הרוב הלאומית אלא גם לקבוצות המיעוט. אם הסולידריות היהודית גורמת לאזרחי ישראל לחוקק חוקי הבטחת הכנסה או שכר מינימום, הרי שמהחוקים הללו ייהנו כל אזרחי המדינה ללא הבדלי לאום. מדינת הלאום נחוצה אם כן, כדי לקדם ערכים ליברליים של זכויות פרט לביטחון ולרווחה של כלל אזרחי המדינה.

*סולידריות- יחס של הזדהות והסכמה לעמדתו של אחר, שותפות לסבל או לשמחה של הזולת. (מילון אבן שושן)

"אפשר לומר על חלק מבני המין האנושי שהם מהווים אומה אם הם מאוחדים בינם לבין עצמם ברגשי אהדה משותפים... הגורמים להם לשתף פעולה זה עם זה בִּיתר רצון מאשר עם בני אדם אחרים, לרצות להיות כפופים לממשל אחד ולרצות שיהיה להם ממשל שלהם בעצמם, או של חלק מהם באורח בלעדי" ג'ון סטיוארט מיל 1861 ע' 391 מובא אצל רוד הייג ומרטין הרופ "פוליטיקה השוואתית", אמירה גלבום, אוניברסיטה הפתוחה. תשע"א 2011. ע' 21.)

מהי ההצדקה הדמוקרטית למדינת לאום?

הצדקה אחרת מבוססת על זכותם של אזרחי המדינה לעצב את המרחב הציבורי של המדינה, באמצעות העקרונות הדמוקרטיים של שלטון העם והכרעת רוב, ובלבד שלא יפגעו בזכויות בני המיעוט לעצב את חייהם באופן שונה.

על פי הטיעון הדמוקרטי, העובדה שרוב אזרחי המדינה בוחרים להעניק לה צביון ציבורי ברוח מורשת לאומית מסוימת, מצדיקה את הגדרת המדינה כמדינת לאום. על פי הטיעון הדמוקרטי- המתבסס על הכרעת הרוב ושלטון העם, גם מדינה בעלת לאומיות אזרחית-מדינתית בוחרת את ערכיה על פי הכרעת רוב אזרחיה, ואין להבחין בין הכרעות שנעשות על ידי רוב לאומי, שמקורו בתרבות לאומית ותיקה, לבין הכרעות שמקורן בהחלטות של אזרחים במדינת לאום מדינתית. בשני המקרים מדובר בהכרעת רוב כנגד עמדת מיעוט. את הכרעת הרוב צריך לכבד כל עוד הוא אינו דורס את זכויות המיעוט.

מהי ההצדקה למדינת לאום יהודית לאור הלכות לביטחון

ומניעת רדיפות?

זכויותיהם של בני אדם להיות מוגנים מפני רדיפות פיזיות הפוגעות בכבודם, בקניינם, בחירותם ובחיייהם הן זכויות האדם היסודיות ביותר. על כן, אם לפנינו אנשים הסובלים מרדיפות קשות, ואם לשם הבטחת שלומם יש להקים מדינת לאום, הרי שצודק להקים מדינה כזו.

ההצדקה הזו רלוונטית דווקא במקרה היהודי. היא מופיעה גם במגילת העצמאות.

העם היהודי עבר לאורך שנות ההיסטוריה רדיפות קשות ביותר כמעט בכל רחבי תבל. הרדיפה הקשה והאיומה ביותר התרחשה בשואה בזמן מלחמת העולם השנייה. העם היהודי עודנו מדמם מרצח שישה מיליון מבניו, רצח-עם שנבע משנאה אנטישמית איומה. מדינת לאום יהודית, עם רוב יהודי ברור לאורך דורות, נדרשת גם כדי למנוע רדיפת יהודים בגבולותיה שלה וגם כדי להבטיח מקלט בטוח ליהודים מכל רחבי העולם כאשר יזדקקו לו.

ישנם כאלה שטענו בשנות התשעים של המאה העשרים כי הצדקה זו אינה רלוונטית בפתח המאה העשרים ואחת. לטענתם, העולם הפך יציב וסכנת האנטישמיות חלפה ועברה. דומה כי טיעון עובדתי זה איבד הרבה מתוקפו נוכח חוסר היציבות שמאפיין היום את העולם ואשר מתבטא, בין השאר,

במתקפת 11 בספטמבר בשנת 2001 בארה"ב, במהפכות במדינות הערביות בשנת 2011, בתמורות הפוליטיות בטורקיה ובגילויי אנטישמיות ברחבי העולם. יחד עם זאת, דווקא העם היהודי שעבר רדיפות קשות כמיעוט, צריך לשמור על זכויות מיעוטים. מדינת לאום יהודית מחויבת כמו כל מדינה ליברלית בשמירה קפדנית על כל זכויות המיעוטים, לצד שמירת אופייה כמדינת לאום.

נעבור כעת להצדקות למדינת לאום שאינן נובעות ממחשבה ליברלית. חשוב לציין כי הצדקה לא-ליברלית אינה חייבת לעמוד בסתירה לערכים ליברליים אך היא לא נובעת מהם.

משימה:

הבא נימוקים דתיים מתוך המקורות היהודיים להקמתה של מדינה יהודית בארץ ישראל.

מהי ההצדקה הדתית למדינת לאום?

יש תפיסות דתיות הרואות בקיומה של מדינת לאום ערך דתי. במקרה של הדת היהודית, ניתן למצוא לכך מקורות למכביר. למשל הפסוק: "ואתם תהיו לי ממלכת כוהנים וגוי קדוש" [=עם נבחר] (שמות י"ט, ו). משמעות הדברים היא שביהדות ישנן חובות דתיות ציבוריות, כגון: מלחמת הגנה, הקמת מערכת משפט על פי התורה, הקמת מערכת רווחה ציבורית ועוד, שהדרך לקיים אותן מותנית בקיומה של מדינה יהודית.

מהי ההצדקה למדינת לאום הנובעת מנייה קיבוצית/

קולקטיביות?

תפיסה זו רואה את העם, את הקולקטיב, כקודם ליחיד ולפרט. תפיסה זו לא נובעת בהכרח מנקודת מבט שלילית על הפרט עצמו או מהפחתה בחשיבותו, אלא מנקודת מבט הרואה בהשתייכות לקולקטיב מרכיב הנותן משמעות לחייו של הפרט, משום שהוא יצור חברתי במהותו. על פי תפיסה זו הייעוד ההיסטורי של אומות הוא לממש את אופיין הלאומי הייחודי במדינת לאום, כאשר האנשים הפרטיים נמצאים חסרים ללא הקולקטיב, ורק הקולקטיב בדמותו של הלאום מעניק משמעות של ממש לחייו של כל פרט ופרט.

המכנה המשותף, אם כן, של כל ההצדקות שנסקרו הוא שישראל צריכה להיות מדינת לאום יהודית. אך מסקנתנו מן הדיון בהצדקות הליברליות למדינת לאום יהודית היא שהמדינה צריכה להיות מדינה ליברלית ודמוקרטית השומרת על

זכויות כלל תושביה. מדינת ישראל צריכה אפוא להיות **מדינת לאום יהודית** ו**דמוקרטית**, מונח יסוד שעוד נחזור אליו בהקשרים שונים בהמשך.

תרגול:

1. הצג אלו מההצדקות למדינת לאום יהודית המוצגות בפרק זה מופיעות במגילת העצמאות ואלו אינן מופיעות. בסס את תשובתך על מגילת העצמאות.
 2. בפרק הוצגו מספר הצדקות למדינת לאום. דרג אותן על פי סדר חשיבותן, לדעתך.
איזו הצדקה נראית לך ביותר? נמק דעתך.
 3. בפרק הוצגו מספר הצדקות. בחר את אחת ההצדקות ובחן האם היא מתממשת במדינת ישראל.
 4. ציין והצג את ההצדקה המופיעה בקטע, בסס תשובתך על הקטע.
האם אתה מסכים עם הצדקה זו? נמק דעתך.
- " ברי כי לחיים היהודיים במסגרת מדינת ישראל יש יתרונות ברורים לגבי שומרי מצוות, ובכלל זה גם לגבי אותו החלק של האוכלוסייה החרדית המתמיד בהתנגדותו לציונות. כל מי שהתנסה בחיים יהודיים דתיים בחוץ לארץ יודע עד כמה פשוט וטבעי יותר לשמור על אורח חיים כזה בישראל. ליהודי הדתי החי בישראל נתונה גם הזכות לקיים את המצווה הדתית של ישיבה בארץ. שלטון מדיני יהודי בארץ ישראל אמנם איננו תנאי הכרחי לקיומה של מצווה זו, אבל אָבדנה של המדינה היהודית יקשה מאוד על יהודים להישאר בישראל.
- יחד עם זאת, לקיומה של המדינה היהודית יש חשיבות רבה יותר דווקא לגבי היהודים החילוניים, כיוון שזיקתם למרכיב היהודי של זהותם חלשה ונזילה הרבה יותר מזו של שומרי מצוות, וחסרים להם מנגנוני ההגנה התרבותיים שיש לשומרי המצוות. בעיני יהודי שאינו שומר מצוות, ישראל ממלאת תפקיד חיוני - אם כי סמוי מן העין - במענה הייחודי שהיא נותנת לבעיית הזהות היהודית החילונית בעולם המודרני. ישראל היא המקום היחיד שמציג "ברירת מחדל" של קיום עברי-יהודי. במילים אחרות, זהו המקום היחיד בעולם שבו שימורה של זהות כזאת הוא המובן מאליו, ואילו טיפוח זהות אחרת מצריך מאמצים מיוחדים, מן הסוג המוכר היטב ליהודים החיים בארצות אחרות ומנסים לשמור על זיקה פעילה ליהדותם.

המסגרת שמספקת ישראל ליהודים חילוניים בולמת אפוא תהליך של התבוללות, שהיה אולי בלתי נמנע, לו חיו בסביבה לא-יהודית. בד בבד, היא משמשת כמצע שעליו יכולה לנבוט תרבות בעלת חיוניות רבה של חיים יהודיים לא-אורתודוקסיים. כוונתי, בראש ובראשונה, להגות וליצירה בשפה העברית, לספרות, לשירה, לאמנות ולמחשבה המקורית, שיש להן זיקה למסורת, לזהות היהודית ולקשר ההיסטורי של עם ישראל לארץ ישראל. לכל אלה חשיבות רבה לגבי העולם היהודי בכללותו, ולא רק ליהודים בישראל גופא; הם מגוונים את מרכיבי הזהות היהודית ומספקים אפשרויות תרבותיות נוספות מלבד הדבקות באורח חיים דתי כהלכתו.

(רות גביזון "המדינה היהודית: הצדקה עקרונית ודמותה הרצויה, תכלת: כתב עת למחשבה ישראלית 13, 50-88 (2002) עמ' 57)

5. הצג את ההצדקה למדינה יהודית על פי הרב קוק.

... הלאומיות, לבדה, כשהיא מכה שורש עמוק בלב העם, היא עלולה גם להשפיל רוחו... כמו שתוכל לרומם אותו. עדה היא צרפת הפטריוטית אשר חכמים נאורים חשבוה לגואלת האנושיות ופוק חזי מאי סלקא בְּהוּ- (= צא וראה מה עולה בהם). [הרב קוק מתכוון לכך שתוצאות המהפכה הצרפתית שהביאו את הלאומיות, הולידו גם מעשים אכזריים]. לאומיותנו אנו [הלאומיות היהודית] היא שמורה מפראות כאלה [ממעשים רעים] אבל רק בהיותה מנהלת על פי טבעה שהיא רוח ה' [ערכים יהודיים] אשר עלינו (הרב קוק, אוצרות הראי"ה עמ 34).

6. יש הטוענים שבעולם כיום אין יותר מקום למדינות לאום. זאת, משום שהעולם הפך לכפר גלובלי אחד, שבו יש מעבר של אנשים ממדינה למדינה ובו יש השפעות תרבותיות רבות של מדינה אחת על רעותה. הבע דעתך על טענה זו.